



www.dereta.rs

Biblioteka
BIOGRAFIJE

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
CLANDESTINO
IN SEARCH OF MANU CHAO
Peter Culshaw

Copyright © 2013 by Peter Culshaw
First published in 2013 by Serpent's Tail, 3A Exmouth House
Copyright © ovog izdanja *Dereta*

Peter Culshaw

CLANDESTINO U POTRAZI ZA MANU CHAOM

Jurim, to mi je sudbina

Manu Chao, „Clandestino”

Prevod sa engleskog

Vuk Šećerović

Beograd

2020.

DERETA

Ocu i Michelle

uz dužno poštovanje Andyju Morganu



Sadržaj

Uvod: <i>Casa Babylon</i>	9
---------------------------------	---

PRVI DEO

„La Vida Tombola” – Život i priključenja Manu Chaoa

1. Dvostruki život	19
2. Plamen rokenrola	38
3. <i>Hot Pants</i>	52
4. Uspon Crne ruke	80
5. Put za jug	97
6. Slom Crne ruke	113
7. <i>Próxima Estación</i> – Violencia	143
8. <i>Loco Mosquito</i>	163
9. <i>Clandestino</i>	191
10. Dakar, Barsa... <i>Insh'allah</i>	207
11. <i>Shot By Both Sides</i>	224

DRUGI DEO

Otros Mundos – U potrazi za Manuom

12. Barselona – Momak iz kraja	253
13. Njujork – U srcu zveri	264
14. Buenos Ajres – Tango i delirijum	282
15. Sahara <i>Libre!</i> Dakla, Alžir	299
16. Meksiko – Mačete, marijači, metamfetamini	313
17. Pariz–Sibir	331
18. Brikston Vavilon	350
19. Brazil – Susret sa boginjom	363
 Epilog: <i>Finistere</i>	 373
 Diskografija	 377
Bibliografija	387
Autori fotografija	391
Izrazi zahvalnosti	393

Uvod

Casa Babylon

*Kad god me traže, mene nema,
A kad me nađu, to nisam ja.*

Stihovi iz pesme „Desaparecido”

Klub „Casa Babylon” nalazi se u Kordobi i pravo je mesto za susret sa Manu Chaom. Tu sam došao s njegovim bendom, stigavši busom posle 12 sati vožnje kroz nepregledne pampe, koliko traje put od Buenos Ajresa do ovog *bolichea*, što je lokalni naziv za mesta koja deluju kao iz nekog stripa, kao svojevrsna mešavina seoske šatre i dupke punog saluna sa Divljeg zapada, sve sa sisatim konobaricama i grmaljima lakim na orozu. Sunce već zalazi, ali živa jedva da je spala ispod 40 stepeni Celzijusa, pa se znoj prosto cedi sa ljudi koji se tiskaju u gomili. *Que calor!* – prvo je što će ti reći svako od njih.

Manu ovde nastupa sa uličnim bendom koji se zove *Roots Radio*, s kojima je prvi put svirao pre svega tri dana u Buenos Ajresu. „Volim kad nađem novi bend s kojim odmah krenem da sviram”, kaže mi u nevelikoj garderobi u kojoj je vrućina kao u sauni. Jedan od članova benda je Kichi, perkusionista koga je Manu upoznao u Barseloni, gde je ovaj svirao na ulici. Kichi je emigrirao iz Argentine iz ekonomskih razloga, pošto je tamo došlo do ekonomskog kraha 2001. godine, ali

se u međuvremenu vratio u svoju domovinu gde sad živi u San Telmu, boemskoj četvrti Buenos Ajresa.

Iako je koncert bio najavljen tek malo ranije tog popodneva, sala je skroz krcata, tu je sigurno preko hiljadu ljudi koji vole Manua i njegovu muziku. Unutra je toliko vruće da čivije popuštaju pa gitare usred pesme zazvuče raštimovano. „Apokalipsa!”, viče Manu. Onda gitarski rifovi ponovo zatrešte, a jedna od konobarica u majici pripijenoj uz telo sa dubokim dekolteom koji otkriva njene zamamne obline penje se na šank i počinje da đuska, tako da je teško odvojiti oči od nje i pratiti šta se za to vreme dešava na stejdžu.

Svi u publici znaju reči starijih hitova kao što su „Clandestino” i „Welcome to Tijuana”. Ono što me je iznenadilo jeste da svi znaju i reči novih stvari. Manuov novi album *La Radiolina* tek je izašao, a svi u publici uglas pevaju „Me Llanan Calle”, pesmu o prostitutkama koje su na ulicama Madrida prinuđene da prodaju svoje telo, ali zato njihovo srce nema cenu. Svi uglas pevaju i „La Vida Tombola”, pesmu posvećenu posrnulom argentinskom fudbalskom božanstvu, Dijegu Maradoni.

Manu je u Argentini zaista velika zvezda. Na ulici ga prepoznaju i zaustavljaju na svakom ćošku, premda on kaže da se to uopšte ne može porediti sa slavom kakvu uživa Maradona. Ipak, sudeći po načinu na koji ljudi reaguju kad vide Manua, koji je ove večeri bez problema mogao da napuni ceo stadion, očigledno je da i kad se on pojavi, tu nastaje ludilo. Njegove ad hok organizovane, improvizovane svirke, kakav je i ovaj takoreći nenajavljeni dobrotvorni koncert, zapravo su način da ne izgubi dodir sa svetom i stvarnošću. „To je skroz normalno kad si...”, kaže Manu, pokušavajući da nađe pravu reč, „... slavan... Možda onda stvarno počneš da deluješ kao neko božanstvo, a možda deluješ i kao najobičniji seronja.”

A što se tiče lutrije koju život nosi, odnosno životne tombole, kako to kaže Manu u svojoj pesmi, ovde u Kordobi mnogo je mladih za koje se ne može reći da su izvukli dobitni loz. To su klinci koji su odrasli u sirotinjskim gradskim četvrtima, takozvanim *villa miserias*, po zapuštenim predgrađima gde nema posla i gde se jedva sastavlja kraj s krajem.

Mnogi od njih večeras su došli na koncert za koji nisu morali da plate, jer se za to pobrinulo dobrotvorno udruženje La Luciérnaga (u prevodu: Svitac) koje se bavi nezbrinutom decom sa ulice. Cena karte koju su ostali platili je 15 pezosa (otprilike pet dolara), a sav prihod od koncerta ide udruženju „La Luciérnaga”.

Za mnoge od prisutnih u publici može se reći da su istinski Manu-ovi obožavaoci. Pa i sam klub Casa Babylon nosi naziv po poslednjem albumu koji je Manu objavio sa svojim bivšim bendom *Mano Negra*, koji su ovde stekli kultni status pošto su u jednom televizijskom šou-programu na pitanje voditelja šta znači anarhija članovi benda bukvalno razvalili ceo studio, što je sve išlo uživo. Oko sebe sam primetio nekoliko fanova koji na ramenu ili nadlaktici imaju istetoviran prepoznatljiv amblem benda *Mano Negra*, crnu šaku sa crvenom petokrakom u pozadini. Spajtašio sam se s jednim od izbacivača, pravim rmpalijom visokim preko dva metra i ramenima kao šifonjer, koji je sav istetoviran. Predstavio mi je i svoju *curu*, majušnu i tanušnu devojkicu koja je zračila ljupkošću.

Publika je bila u stanju prave ekstaze jer se njihov junak te večeri spustio pravo tu među njih. U trenutku kad je Manu izašao na binu, publika ga je pozdravila gromoglasnim hukom, koji je bio nalik urlanju avionskih motora pri uzletanju. Nešto kasnije na stejdž je istrčao i lokalni ulični reper Negro Chetto (Crni hipster) i počeo da baca improvizovane rime u ritmu pesme koju je bend svirao, na šta je atmosfera u sali dostigla stupanj delirijuma.

S Negro Chettom smo se već sreli ranije tog popodneva, dok smo sedeli u kancelarijama udruženja La Luciérnaga gde smo svi zajedno ručali. Udruženje je osnovao izvesni Oscar Arias, koji mi je objasnio da je u vreme kad je pokrenuo čitav projekat, u Kordobi ispod granice siromaštva živelo nekih 60 odsto mladih starosti do 20 godina, od kojih je veliki broj preživljavao prodajući grickalice i cveće po ulicama, perući šoferšajbne na semaforima, povremeno se baveći prostitucijom i raznim protivzakonitim radnjama. Udruženje se finansira od prodaje uličnog magazina, na isti način kao i brojni slični neprofitni časopisi širom sveta. Manu je zato intervju dao njihovom časopisu, ignorišući

brojne novinare iz drugih lokalnih medija koji su stajali u redu. Zašto se opredelio za ovo udruženje a ne neko drugo? „Ne biram u stvari ja njih, već oni odaberu mene”, odgovorio mi je. „Upoznali smo se 2000. godine kad smo bili na turneji i tad mi je koncept časopisa zvučao odlično. Kad Oscara pogledaš u oči, znaš da je to čovek u koga možeš da imaš poverenja. Desi ti se nekad i da se prevariš. Ali, mi smo postali baš dobri ortaci.”

Pre nego što je upoznao Oscara i saznao za njegovo udruženje, Negro Chetto je godinama obigravao oko semafora i prao šoferšajbne. U to vreme Oscar je osnovao firmu koju je nazvao Luci Vid, koja je sad zvanično angažovana za pranje prozora na zgradama u gradskom trgovinskom centru. Dok se bavio ovim poslom, Negro Chetto je istovremeno snimao i album. On, međutim, nema para da sam izda CD, pa je Pocho, Manuov ortak koji vodi njegovu diskografsku kuću u Argentini, rekao da će pokušati nešto da uradi da mu pomogne. „Mene su spasili muzika i Isus”, kaže mi Chetto, glasno uzdahnuvši i prekrstivši se.

Večeras je u klubu Casa Babylon totalni haos i pometnja, obavljaju se poslednje pripreme za koncert koji neće biti vest u mejnstrim medijima. „Uspeli smo da skupimo neke pare, ali, najbolje od svega bila je energija”, kaže Manu pošto je završena svirka. „Takva energija daje ti snagu! Ovi klinci su otišli sa svirke napunjeni velikom energijom, baš kao i ja”, kaže sav u zanosu, dok sa njega kaplje znoj. „Onaj Pedro”, kaže za momka koji nas je od La Luciérnage do kluba dopratio na motociklu. „On je 2000. živeo na ulici, a taj dečko je u međuvremenu postao otac.”

Te sam noći spavao kao klada u autobusu u kojem je treštala muzika i pio se alkohol, probudivši se tek pošto smo prevalili već polovinu puta nazad do Buenos Ajresa. „U busu se ljuljuškaš kao da si u kolevcu”, kaže Manu. Ovalna posuda sa metalnom slamkom puna sitno izmravljenog lišća matea, biljke oporog ukusa slične čaju, kruži iz ruke u ruku, dok se beličasta sunčeva svetlost rasprostire po pepeljastom kraljiku a autobus se klacka kroz prostranu ravnicu.



Sve ono što smo doživeli u Kordobi nešto je sasvim prirodno za Manu Chaoa. Takvi trenuci u životu dogode se neplanirano, kao velika spontana žurka zbog koje se čoveku u izvesnom smislu promeni ceo život. S Manuom sam se pre te 2007. godine bio sreo već u nekoliko navrata. Prvi put je to bilo 2001. godine kad sam ga intervjuisao povodom izlaska njegovog drugog albuma *Próxima Estación: Esperanza*. Međutim, nedugo posle tog puta u Kordobu rešio sam da probam da saznam nešto više o njemu, da pokušam da odgovorim na pitanje: *Ko je uopšte ovaj lik?* Rečju, da napišem ovu knjigu.

Manu je ljubazno prihvatio moju ideju, ili makar nije imao ništa protiv nje, pristavši na to da ga pratim na putu i da tokom narednih nekoliko godina s njim obidem četiri kontinenta. Ta knjiga, međutim, nipošto nije trebalo da bude nekakva autorizovana biografija jedne muzičke zvezde. Manu uglavnom nerado govori o sebi. Njegova priča postepeno je zadobijala svoju formu u meri u kojoj je Manu svojim načinom života potvrđivao sliku samoga sebe onakvog kakvim se predstavljao u stihovima svojih pesama, kao *desaparecido*, *onaj što stalno nekuda nestane*. Razlog zbog kojeg se on uopšte i upustio u ovaj projekat, a to sam tek naknadno shvatio, bila je želja da i na ovaj način njegov angažman posluži da što više ljudi sazna za one ideje i grupe s kojima oseća bliskost: one što se bore za pravo na vodu u Boliviji, revolucionarni pokret domorodačkog stanovništva u Meksiku, šticeenike psihijatrijskih ustanova u Buenos Ajresu, prostitutke koje traže svoja prava u Španiji, izbeglice iz Zapadne Sahare. Manu je uvek na strani svih onih koji su obespravljani i potlačeni na ovome svetu, on je Don Kihot koji juriša na sveskolike vetrenjače bezumlja. A meni je dopalo da budem njegov Sančo Pansa i da se svojim očima uverim u to kakva je stvarnost ovoga sveta, prateći u stopu Manua i muzičare iz njegovog benda *Radio Bemba*.

Kad sam 2001. godine prvi put pozeleo da se upoznam s Manu Chaom, rekli su mi da ga mogu naći u Barseloni gde ima stančić u kojem povremeno boravi, u zgradi sa zajedničkim dvorištem, jer „moje dvorište jeste cela ulica”. Kad god je u gradu, vreme najčešće provodi u obližnjem baru, tu u svome komšiluku, gde rado dolazi da svira. Manu ima svoju košnicu sa pčelama, ali ne nosi ni sat ni mobilni telefon.

On je uvek u pokretu i ne može da živi bez putovanja, na jednom mestu može da se skrasi svega nekoliko nedelja a onda mora da ide nekuda dalje i nikad ne zna šta će da radi u naredna tri meseca. Kao što za sebe kaže u pesmi „Desaparecido”, *ne zaustavljam se i ne stajem... putem neznano kud idem dalje i nestajem... Svuda me traže, al' mene nema nigde, A kad me nađu, ja sam već negde drugde.*

Ne mogu da kažem da nisam bio blagovremeno upozoren. Ipak, bio je to poriv kojem nisam mogao da se oduprem. Kao i toliki drugi, u lako pamtljivim pesmama sa Manuovog prvog solo albuma *Clandestino* prepoznao sam istu strast i neposrednost koju je svojevremeno nosila muzika Boba Marleyja. Ponekad, muzika je u stanju da čoveku promeni pogled na svet. *Clandestino* je album koji kao da nas istovremeno vodi unatrag u vreme kad je muzika imala dublji smisao i značaj, kad su ljudi verovali da se pesmom može promeniti svet, ali isto tako i u novo doba globalne pop muzike koje je pred nama. Spajajući stari i novi milenijum, ovaj album zvučao je savršeno, bio je to zvuk koji je objedinio evropsku i južnoameričku perspektivu, remek-delo radikalnog pop-roka, koji je uzgred još i dostigao višemilionske tiraže.

Da sam bio bolje upućen u dešavanja na francuskoj rokenrol sceni, ne bih bio toliko zatečen. Jer, *Mano Negra*, prethodna muzička inkarnacija Manu Chaoa, bio je zapravo najveći bend u istoriji francuskog roka, koji je imao milione obožavalaca širom Evrope i Južne Amerike, gde i dalje uživaju kultni status. Mnogi bi potpisali reči njihovog menadžera Bernarda Batzena koji je izjavio da bi *Mano Negra*, samo da su hteli da se profesionalno bave promocijom svojih ploča, umesto što su se upuštali u donkihotske avanture kakva je bila njihova četvoromesečna turneja brodom po Latinskoj Americi, ili putovanje vozom kroz Kolumbiju zahvaćenu haosom gerilskog rata, i da se grupa nije raspala pre nego što je objavljen njihov album *Casa Babylon*, koji je ostvario nesvakidašnji komercijalni uspeh, bili planetarno poznat bend kao što su *U2* ili *Coldplay*. Ali, da se to kojim slučajem zaista desilo, da li bi onda priča o Manu Chaou bila jednako fascinantna?

Manu je poznat po svom beskompromisnom integritetu i iskrenosti. Za razliku od većine poznatih ličnosti iz muzičke industrije koje se

bave čovekoljubljem krećući se u svetu džet-seta i odsedajući po luksuznim hotelima, Manu uživa ugled čoveka koji svojim delima potvrđuje ono za šta se zalaže na rečima i koji ne poseduje mnogo materijalnih stvari. On je istinski muzički nomad. Ali, da li je zaista moguće da je on do te mere čestit kao što njegovi fanovi veruju da jeste?

Manuov osobeni muzički stil, autentična mešavina pank, latino, ska i rege muzike, kreativni je izraz sačinjen od raznorodnih uticaja i elemenata koji se uzajamno prepliću. Uspevši da nađe sebi svojstven glas, stekao je još veći broj poštovalaca širom sveta. Za mase društveno marginalizovanih grupa koje podržava i more neprilagođenih buntovnika koji ne pristaju na svet takav kakav jeste, Manu predstavlja svetonik nade. Iza ovakve slike krije se sijaset protivurečnosti koje se teško daju pomiriti: za sebe kaže da je u stvari *stidljivko*, iako je u Meksiko Siti i na drugim mestima nastupao pred publikom od preko 100 hiljada ljudi, planetarna zvezda koja se bori protiv globalizacije, običan čovek iz naroda koji putuje svetom sa ruksakom na leđima i zarađuje milione, društveni agitator koji retko kad daje intervju. Čak i samo njegovo ime i njegovo poreklo deluju nedokučivo: da li je on Francuz? Ili Španac? Ili Baskijac?

Život i priključenja Manu Chaoa jesu priča koju vredi ispričati, počev od njegovih sad već davnih pubertetskih dana, kad je bio roker i pravio ršum po pariskim klubovima, preko saradnje sa brojnim značajnim francuskim andergraund bendovima, do nenadanog uspeha planetarnih razmera, nakon kojeg je usledio nervni slom, iz kojeg je vaskrsao sa albumom *Clandestino*. I tako, pet godina nakon one nezaboravne klupske svirke u vrelini kordopske noći, pred vama je rezultat uloženog truda. Ova knjiga sastoji se od dva dela, od kojih prvi predstavlja priču o Manu Chaou, njegovih ranih godina u Parizu, preko uspona i potom raspada grupe *Mano Negra*, sve do njegovog spektakularnog povratka na scenu u novom obličju i niza objavljenih albuma sa višemilionskim tiražima. Posle toga sledi moj susret s Manuom u Barseloni i naše zajedničko putešestvije, što čini drugi deo knjige, u kojem smo proputovali Njujork, Buenos Ajres, Zapadnu Saharu, Meksiko, Pariz, Barselonu, Brikston i Brazil...

Prvi deo

La Vida Tombola

Život i priključenja Manu Chaoa



Prvo poglavlje

Dvostruki život

*Kad mu je bilo četiri godine, bio je
pravi gnjavež, a takav je i sad!*

Gabriel García Márquez

José-Manuel Thomas Arthur Chao rodio se 21. juna 1961. u Parizu. Svoju ljubav prema suncu i letu objašnjava time što je rođen baš usred najtoplijeg godišnjeg doba. Dan njegovog rođenja poklapa se sa *Fête de la Musique*, godišnjom svetkovinom tokom koje se cela Francuska prepušta čudesnoj moći muzike koja se slavi u svim njenim pojavnim oblicima. Te je tako i početak ove priče o Manu Chaou obeležen suncem i muzikom.

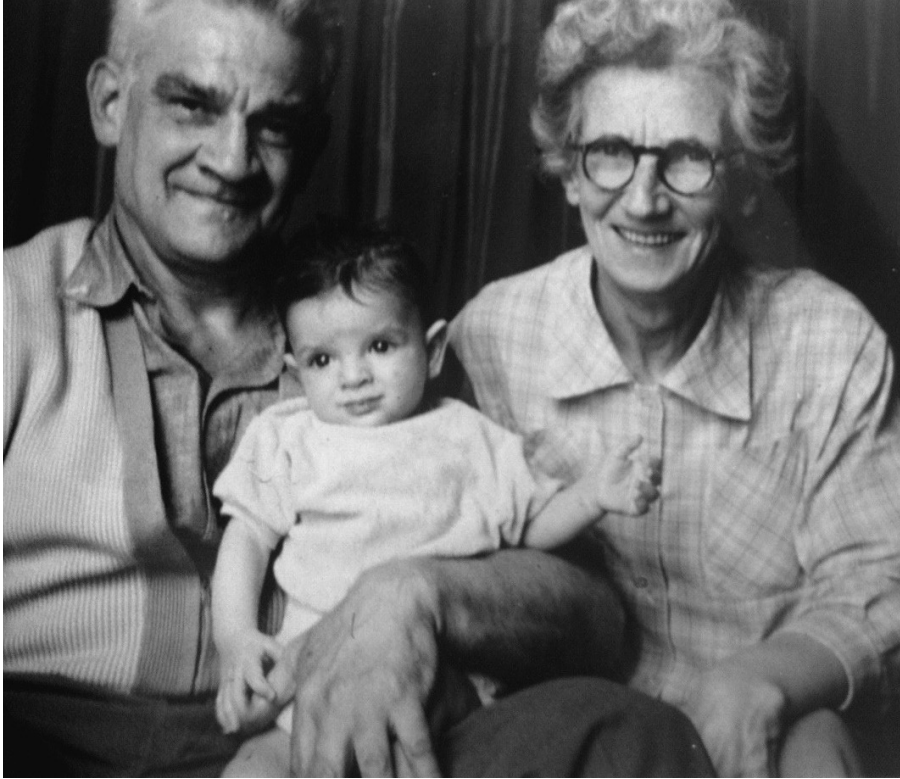
Manuovi roditelji su oboje Španci, ali takođe i prva generacija rođenih Parižana. Njegova majka Felisa rodom je iz Bilbaoa i ima baskijske korene. Njegov otac Ramón je rodom iz Vilalbe, mesta na severozapadu Galicije. Oba ova mesta nalaze se na samom obodu španske teritorije. Za Baskijce važi da su po prirodi tvrdoglavi, ponositi i u suštini časni. Sa druge strane, Španci smatraju da su Galicijci melanholični i teško dokučivi. Odnosno, kao što kaže Ramón: „Za nas Galicijce vele

da ako nas sretnoš na stepenicama, nikad ne znaš jesmo li se zaputili nagore ili nadole. Toliko su delikatni naši pokreti.”

Felisin otac, Tomás Ortega, bio je šampion u peloti, tradicionalnom baskijskom sportu u kojem se lopta rukom ili drvenim reketom udara o zid, da bi kasnije, tokom Španskog građanskog rata, bio obavestajac i borio se na strani republikanaca protiv Franka. Specijalnost mu je bila dizanje u vazduh gradskih telefonskih mreža u mestima za koja se videlo da će pasti u ruke Frankovih snaga. Jednoga dana, nedugo pošto je izbio rat, Tomás je na radiju čuo kako se jedan general Frankovih falangi u Sevilji zaklinje da će ga lično ubiti. Budući da mu je miliji bio život u izgnanstvu nego smrt u otadžbini, Tomás se u Valenciji ukrcao na brod i prebegao u Alžir, gde su ga tamošnje vlasti smestile u prihvatni centar.

Kampovi za prihvatanje španskih izbeglica u Alžiru uglavnom su se nalazili u pustinjskom pojasu, na samom obodu Sahare, a nakon što je u Francuskoj uspostavljen Višijevski režim, ovi su kampovi zapravo pretvoreni u koncentracione logore za prinudni rad. U ovim logorima zatvorenici su umirali od gladi i žeđi, od raznih bolesti, opšte iznurenosti i mučenja. Poput svojih zemljaka, Tomás je bio jak i izdržljiv, kakvi su morali da budu baskijski ribari koji su plovili nemirnim vodama Atlantika i lovili bakalar, stigavši u svojim drvenim čunovima čak do obala Njufaundlenda mnogo pre nego što se rodio Kolumbo. Tomás je preživeo logor. Za to vreme, njegova žena, njegova ćerka Felisa i nje-na sestra sprovedene su u izbeglički kamp u mestu Roussillon, na jugu Francuske. Porodica se naposljetku ponovo okupila u Alžiru, da bi se, deset godina kasnije, konačno skrasili u Parizu.

Tomás je za Manua bio i te kako važna ličnost: „Kad sam bio dečak, deda mi je često pričao o svojim dogodovštinama, o građanskom ratu i izgnanstvu u Alžiru. Nikad više nije pozeleo da se vrati u Španiju, čak ni kad je Franko umro. On je na mene jako uticao, bio je borac protiv nepravde i svoje je ideale branio sve do kraja života. Bio je izvanredan čovek, znao je da bude grub, ali je bio izuzetno pošten.”



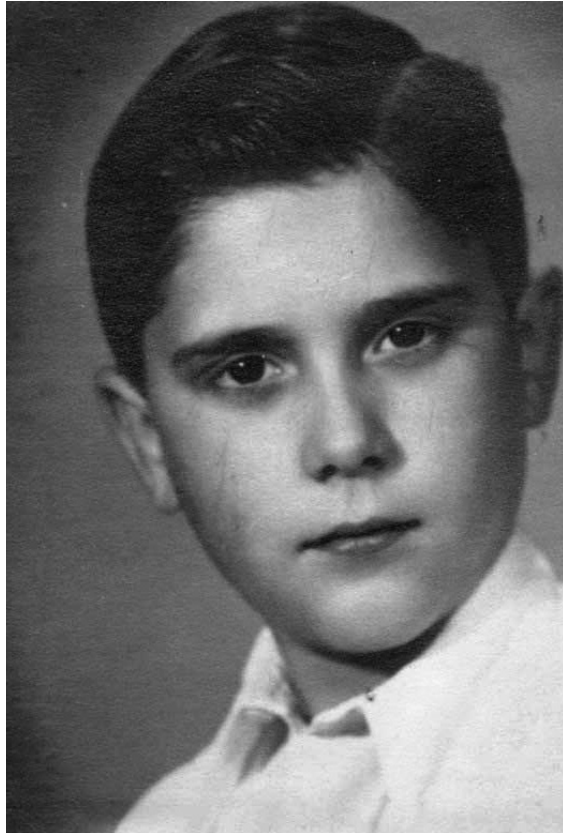
Mali Manu sa svojim dedom i babom, Tomásom i Felisom, izbeglicama iz rodne Baskije.

José, Manuov deda po ocu, bio je ugostitelj iz Vilalbe, malog mesta ušuškanoj usred doline koja se nalazi u plodnoj niziji u provinciji Lugo, na severozapadu Galicije, gde je vodio svoj Gran Hotel Chao. Vilalba je varošica sa srednjovekovnom kulom, koja se diči dugom tradicijom nezavisnog novinarstva. U Galiciji ima mnogo porodica koje nose prezime Chao, a sve one poreklo vode iz mesta Ribadavija, koje se nalazi nekih 170 km južno od Vilalbe. José je rođen na Kubi, odakle se sa dvadeset godina vratio u svoju postojbinu. Imao je šestoro dece. Jedan od njegovih sinova, José Chao Rego, postao je čuveni pisac i bogoslov, dok je njegov drugi sin, Ramón, postao svetski poznat novinar, a uz to još i otac Manu Chaoa.

Novinarstvo se, međutim, kosilo sa životnim planovima koje je José, kao glava porodice i čovek staroga kova, imao za Ramóna. Dok je živio na Kubi, José je izrastao u strastvenog ljubitelja opere, a kad je mlađi od njegovih sinova pokazao da ima velikog dara za muziku, José je sebi uvrteo u glavu da bi mališan mogao postati lokalni Chopin. Ramón je od malih nogu pokazao izuzetan talenat za klavir, pa je često svirao za brojne ugledne goste koji su odsedali u očevom hotelu, među kojima je bio i slikar Fernando Álvarez de Sotomayor, koji je dečaku poklonio svojeručno potpisan crtež sa posvetom – *starmalom umetniku*. Kad mu je bilo deset godina, Ramón je održao prvi samostalni koncert u Dvorani lepih umetnosti u Lugu, a nedugo nakon toga gradonačelnik Vilalbe lično mu je dodelio stipendiju kako bi upisao studije klavira, harmonije i kompozicije u Madridu. Ramón je u Madridu osvojio nacionalnu nagradu na prestižnom muzičkom takmičenju, ali je često bežao sa časova i umesto u školu odlazio u Narodnu biblioteku i u muzej Prado gde je otkrivao da pored muzike ima i druga interesovanja.

Godine 1956, kad je Ramónu bila dvadeset jedna godina, ugledni španski političar, Manuel Fraga Iribarne, njegov zemljak iz Vilalbe, izdejstvovao je preko Frankovog Komesarijata za narodno obrazovanje da ovu mladu nadu klasičnog klavira pošalju u Pariz na dalje školovanje. Prava je ironija sudbine, o kojoj je Ramón, kao ubeđeni levičar, često razmišljao u svome životu, to što se u glavnom gradu Francuske našao zahvaljujući čoveku koji je ostao upamćen po čvrstoj ruci koju je pokazao kao Frankov poslednji ministar policije.

Dobijena stipendija za Ramóna je bila prilika za usavršavanje, ali mu je takođe pružila i mogućnost da se psihički iščupa iz okova koje mu je zahtevni otac nametao svojom gvozdenom disciplinom. Pod mentorstvom Lazara Lévyja i Magde Tagliaferro, koji su oboje bili među najčuvenijim profesorima u Francuskoj toga doba, marljivo je učio tokom četiri godine studija, vežbajući po deset sati dnevno, pa je sve ukazivalo na to da je pred njim svetla budućnost i da ga širom sveta čekaju koncertne dvorane gde će držati resitale. Međutim, Ramón je sve više bivao nezainteresovan za put koji mu je namenio njegov otac. Pariz je pedesetih godina XX veka bio centar svetskih zbivanja gde je naprosto vrilo



Desetogodišnji Ramón Chao,
otprilike u vreme kad je prvi put održao koncert.

od ideja i radikalnih pokreta, gde su se mogli sresti Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir i Juliette Gréco, a Ramón je vreme provodio sedeći po kafeima gde su se okupljali egzistencijalisti i studenti koji su među sobom govorili na španskom, među kojima je bilo mnogo komunista. Ramóna je bilo sramota što njegovih studija ne bi bilo bez podrške fašističkog režima u Španiji, tako da je 1960. naposletku skupio hrabrost i batalio muzičku karijeru i javio se na oglas u novinama u kojem se tražila osoba koja „poznaje muziku i zna španski i portugalski jezik”. Narednih šesnaest godina nije pipnuo klavir. Umesto klavirskih dirki, prihvatio se pisaće mašine, i tako je započela njegova duga novinarska služba

u servisu za Latinsku Ameriku Francuskog međunarodnog radija (RFI), što je francuski pandan BBC-ju na svetskom nivou. Nekoliko meseci pošto je Ramón digao ruke od poziva muzičara, rodio se Manu Chao.

U svojoj knjizi *Voz vatre i leda*, u kojoj opisuje ludačko putešestvije tokom kojeg su *Mano Negra* vozom obišli celu Kolumbiju, Ramón tvrdi da je veza koju Manu ima sa Latinskom Amerikom u njemu naprosto genetski upisana. Njegova baba Dolores napustila je rodnu Galiciju i otišla na Kubu, pobeivavši tako od pijanog muža kavgađžije. Tamo je preko mreže galicijskih emigranata uspjela da se zaposli kao kućna pomoćnica kod Marija Garcíje Kohlyja, ministra u prvoj vladi od uspostavljanja kubanske nezavisnosti, koji je uz to pisao i pesme. Ramón veruje da je Kohlyjeva pesma „Ti”, koja je stekla popularnost kao *habanera*, za koju je melodiju komponovao Sánchez de Fuentes, posvećena upravo Dolores: *crnko bajna, najlepší cvete, kraljica ti si prava*.

Povrh toga, Ramón je ubeđen u to da je biološki otac njegovog oca zapravo bio Mario García Kohly. Jer, Dolores je zatrudnela tek pošto je otišla iz Španije, a njen muž rogonja, koji je pošao za svojom ženom preko okeana, pronađen je mrtav u jednoj sporednoj uličici u Havani gde je pao od ruke nepoznatog ubice već sutradan pošto ju je našao. Ramón smatra da je José fizički jako ličio na Kohlyja. Sve to zajedno „moju detektivsku pretpostavku čini nepobitnom”: Manu Chao je u stvari praunuk ovog velikog kubanskog pesnika.

Kad čuje ovu teoriju, Manu samo izvije obrve uz ironičan osmeh. „Pola od svega što moj otac priča nije istina. Ali, to je uvek lepa priča. On je pisac i muzičar, tako da ne treba od njega očekivati da će se u svemu držati realnosti. Otac mi je ispričao mnoštvo priča o Kubi. Isto je tako kod svih porodica u Galiciji čiji su članovi emigrirali na Kubu. Niko ne zna šta se tamo stvarno dešavalo, sve je to neka legenda. Ali, ako mojim venama teče kubanska krv, to me čini veoma ponosnim.”

Izvorište Manuovog duha punog stvaralačkog naboja i strasti možda leži u specifičnom tragičnom osećanju, mešavini nade, očajanja i hrabrosti, kojim je bio prožet svet njegovih predaka koji su se u svojim pustolovinama nosili sa brojnim smrtonosnim iskušenjima. Taj

dosledni i nepokolebljivi duh pobune obeležio je i život njegovog dede Tomása Ortege. Pronicljivost i radoznalost su osobine koje je nasledio od svoje majke Felise, koja se bavila naukom i objavila veliki broj naučno-istraživačkih radova uglavnom teško razumljivih naslova, kao što je „Sukcesivno delovanje oksidanata i elektrohemijske redukcije na površinsku strukturu elektroda kod polikristalnog zlata”. Svome ocu Manu duguje dar za muziku i za reči. To, međutim, nije sve. U Ramónovoj odluci da ujedno raskrsti sa ambicijama svoga oca i sa zaostalošću svoga zavičaja razotkriva se njegova svojeglavost i hrabrost koju je pokazao odbivši da se povinuje pritiscima svoga klana.

Manu je u dobrim odnosima sa svojim roditeljima: „Oni su mi prijatelji. Ono najvažnije što sam od njih naučio jeste da čovek treba da bude pošten. Oni su poštteni i nikad nikoga nisu pokušali da zavrnu za novac niti išta tome slično. Nije lako biti pošten na ovome svetu, jer ako si pošten, uvek ćeš najebati. Ali, ja bih radije da najebem nego da me muči savest.”

Boulogne-Billancourt, parisko predgrađe gde se porodica Chao doselila početkom šezdesetih godina XX veka, nalazi se jedva 10 km jugozapadno od Ajfelove kule, ali deluje kao da je druga planeta. Pomodarski život u buržujskim četvrtima u zapadnom delu Pariza gde su luksuzni stanovi i restorani sa uštirkanim stolnjacima drugačiji je od svakodnevice kakva je tamo počev od stanice metroa Porte de Saint-Cloud i prometne magistrale *péripherique* koja tuda prolazi. Na avenijama i trgovima u severnom delu Boulogne-Billancourta mnogo je elegantnih zdanja urađenih u stilu art-dekoa, dok na južnom obodu ove gradske zone preovlađuje teška industrija, pa je tu, na ostrvu Segen, Louis Renault smestio i svoju veliku fabriku automobila, sa proizvodnim pogonima čiji se kapaciteti mogu meriti s postrojenjima Henryja Forda, njegovog prekookeanskog takmaca, čime je ovaj slabo razvijeni deo grada pretvoren u industrijski centar pun oblaka dima i metalne zveke. Ova fabrika često je bila poprište socijalnih nemira, počev od 1936, kada je prvi put izbio veliki štrajk radnika koji je doveo do pada vlade, baš kao i maja 1968, kad se istorija takoreći ponovila. Fabrika je

naposletku zatvorena 1992. i danas se na tom mestu, usred Sene, nalazi pustopoljina.

Zahvaljujući niskim rentama, nevelikoj udaljenosti od centra grada i mešavini prosvetene građanske i sirove radničke kulture koja odlikuje Boulogne-Billancourt, ovo parisko predgrađe postalo je omiljeno stecište umetnika, pisaca i filmadžija. Sve do devedesetih godina XX veka, tu je bio centar francuske filmske industrije, a tamošnja boemska atmosfera bila je privlačna i za umetnike kao što su Marc Chagall i Juan Gris. Takva sredina bila je sasvim po ukusu levičarski nastrojenih intelektualaca kakva je bila porodica Chao, koji su se najpre doselili u Boulogne-Billancourt, a kasnije prešli u Sèvres, susednu gradsku četvrt, na drugoj obali Sene, gde je Manu Chao proveo najveći deo svoga detinjstva i puberteta.

Spoj radničkog kulturnog miljea i idealizma intelektualne buržoazije koji je šezdesetih godina XX veka bio karakterističan za Sèvres predstavljao je fizički i mentalni prostor u kojem je Manu Chao vodio svoje pubertetske bitke. Teško je zamisliti koliko su francuska provincija i predgrađa bili marginalizovani u prvim decenijama nakon Drugog svetskog rata, pre nego što se pomoću štapa i kanapa formirala pank scena i pre nego što je pomoć stigla u vidu Mitterrandovih reformi, kada su kulturne aktivnosti počele da se šire i van uskih okvira pariske magistrale *péripherique* i izvan centara još nekoliko većih francuskih gradova. Tokom sedamdesetih godina XX veka, mesta kao što je Sèvres bila su poput tempiranih bombi koja su se u svojoj dosadi spremala da eksplodiraju.

U ugodnom ambijentu svoga porodičnog doma, međutim, Manu i njegov mlađi brat Antoine odrastali su ušuškani ljubavlju, kultivisanim emocijama i intelektualnom radoznalošću svojih roditelja. U njihovom stanu police su bile krcate knjigama a sa gramofona je uvek dopirala neka dobra muzika. Još od malih nogu, Manu je upijao zvuke i ritmove latino muzike: u njihovom domu mogli su se čuti *son, rumba, cha cha cha, bolero, flamenco, sevillanas, cante jondo*, a ranih sedamdesetih godina XX veka, kad je u Čileu zavladao politički mrak, slušale su se i protestne pesme Victora Jare i pevača kubanske *nueva trova*, od kojih



Manu (levo) sa rođakom Santijem, najverovatnije 1972. godine.

su najčuleniji Silvio Rodríguez i Pablo Milanés. Jedan od omiljenih Ramónovih muzičara bio je Bola de Nieve (Grudva snega), crnoputi gej pijanista i pevač *bolera*, koga Manu rado sluša i dan-danas. Uprkos traumama koje je proživio tokom svog muzičkog obrazovanja, Ramón je ostao iskreni poštovalac klasične muzike. Felisa i on voleli su da slušaju Mocartove italijanske opere, naročito *Figarovu ženidbu* i *Don Đovanija*, i muziku za klavir Bacha, Beethovena i Chopina. Prvo što je Manu naučio da odsvira na gitari bila je jedna kompozicija Lea Brouwera, poznatog kubanskog kompozitora.

Dom Chaovih bio je pravo središte francusko-hispanskog intelektualnog života. Kao izveštač Francuskog međunarodnog radija u redakciji za Latinsku Ameriku i kao nezavisni novinar i samostalni publicista, Ramón je dolazio u kontakt s mnogim istaknutim piscima i misliocima tog doba u Francuskoj, a mnogi emigranti koji su se sklonili od prevrata, pučeva i diktatura u Čileu, Urugvaju, Argentini i drugim politički uzavrelim zemljama Latinske Amerike često su navraćali u njihov stan u Sévresu, gde su uvek mogli da nađu društvo i podršku. Kad bi Manu došao kući iz škole, tamo bi zatekao Juana Carlosa Onettija, urugvajskog nobelovca koji je u Montevideu bio uhapšen i zatvoren u ludnicu, kako opušteno ćaska zavaljen na kauču u dnevnoj sobi, ili Gabriela Garcíju Márqueza, još čuvenijeg pisca, takođe nobelovca, kako ispija čaj s njegovim roditeljima.

Mnogo godina kasnije, Manu je naveo da je nadahnuće za fantastično putovanje vozom njegovog benda *Mano Negra* kroz Kolumbiju našao u Márquezovom romanu *Sto godina samoće*. U vozu se nalazila i džinovska skulptura od leda, napravljena po uzoru na uvodne pasuse ovog Márquezovog romana, u kojima se opisuje kako je José Arcadio Buendía odveo svoju decu na vašar gde su u jednoj šatri ispred koje je stajao div sa maljavim grudima i metalnom alkom u nosu po prvi put u životu dodirnuli led. *Mano Negra* su svoju kolumbijsku turneju vozom okončali u gradiću Aracataca, na obali istoimene reke, inače Márquezovom zavičaju, koji je poslužio kao inspiracija za Makondo, zavičaj porodice Buendía iz piščevog romana.

Još jedan redovni gost u domu Chaovih bio je Alejo Carpentier, kubanski romanopisac i filozof muzike. On je tvorac pojma *lo real maravilloso, magični realizam*, koji je postao označitelj čitavog jednog književnog univerzuma. Osim toga, Carpentier je autor knjige *La música en Cuba*, dela nezaobilaznog za razumevanje kubanske muzike, kao i romana *Izgubljene staze*, u kojem muzikolog iz Njujorka kreće na put u džunglu u slivu reke Orinoko, tragajući za starim izgubljenim instrumentima, gde naposljetku pronalazi izvorište same muzike. Ramón i Carpentier su postali veoma bliski prijatelji, a Ramón je kasnije objavio i knjigu svojih razgovora sa ovim znamenitim kubanskim piscem.

Kad je Manu imao četiri godine, Carpentier mu je poklonio par marakasa, a ove proste drvene zvečke ispostaviće se kao poklon velike simboličke vrednosti.

Ramón je takođe izneo iznenađujuću tvrdnju da je za postojanje grupe *Mano Negra* u stvari zaslužan lično Roland Barthes, filozof koji je stekao popularnost i status intelektualne zvezde kakav je moguć jedino u Francuskoj. Jednoga popodneva, Ramón je otišao da sa Barthesom uradi intervju za časopis *El Triunfo*. Pošto su pretresli svoje omiljene teme, semiotiku i politiku, Barthes je seo za klavir i počeo da svira, a onda mu se Ramón pridružio. I dok su veliki filozof i oduševljeni novinar prstima pleli po dirkama klavira svirajući Schubertovu etidu u četiri ruke, Barthes se našao zatečen Ramónovom zaista neverovatnom virtuožnošću, pa je stao da ga ubeđuje da mora da kupi klavir, napomenuvši mu da „svaki čovek od intelekta” treba da ima nekakav hobi koji će ga oslobađati mentalnog pritiska. Vraćajući se kući, Ramón je usput svratio u prodavnicu muzičkih instrumenata i naručio pijanino.

Po svemu sudeći, deca nisu imala pojma da im je otac izuzetno darovit pijanista, tako da su se sa čuđenjem zagledali kad je nedelju dana kasnije klavir dopremljen u njihov stan, a njihov otac iznenada pokazao svoj skriveni talenat. Ta njihova reakcija je za Ramóna ostala jedna od najdražih uspomena iz njihovog detinjstva. „Blenuli su otvorenih usta”, kaže Ramón prisećajući se tog dana. „Bio je to jedan od najlepših trenutaka u mome životu.”

Nakon što je došlo do ovog nenadanog otkrića, Ramón se više trudio da Manuu i Antoineu usadi u glavu bar nešto znanja o muzičkim lestvicama i notama, sve dok ga, nekih godinu dana kasnije, Felisa nije uzela za ruku i rekla mu: „Pazi šta radiš, jer počinješ da ličiš na svoga oca, a on je bio diktator.” To je bilo dovoljno da Ramón prestane sa svojim drilom, ali pod uslovom da se dečaci upišu na Konzervatorijum gde će učiti instrument po svome izboru. Manu je odabrao gitaru, dok se Antoine odlučio za bubnjeve.

Manu kaže da je Ramón za njega bio „učitelj ludosti”. Kao otac, Ramón je bio posve netipičan, osećajan, šarmantan i druželjubiv,

slobodouman i nezavistan duhom, strastveni motociklista i veoma kreativan kao umetnik i stvaralac u svome domenu. Ramón je sav istetoviran, uradio je po jednu tetovažu za svaku od knjiga koju je napisao. U jednoj od tih knjiga, objavljenoj 1974. pod naslovom *Vodič kroz tajni Pariz*, moglo se pročitati o „svemu onome što je zabranjeno u fašističkoj Španiji”: bordelima i svingerskim klubovima, kafeima gde se okupljaju radikalni aktivisti, anarhističkim knjižarama i izdavačima i komunističkim kružocima i sastajalištima. U svom romanu *Le Lac de Côme (Jezero Komo)*, koji je zapravo autobiografija tek zaogrnutu tankim velom fikcije, Ramón opisuje svoje detinjstvo u Vilalbi, sa čitavom galerijom živopisnih likova. Mesna biblioteka u Vilalbi stavila je knjigu na crnu listu, a Ramónu je stavljeno do znanja da je za njega bolje da ne pomišlja na to da se ikada vrati u svoje rodno mesto.

Vreme je prolazilo, a istorija je išla svojim tokom. Maja 1968, Francuska je od revolucionarnog žara prosto buknila u plamenu. Manu se seća slike svoga oca kako stoji na vratima stana sa novinarskom oznakom na rukavu, dok majka plače i moli ga da ne izlazi da izveštava sa uličnih protesta u Parizu. Godine 1969, roditelji su Manua i Antoinea probudili usred noći da bi na titravom ekranu starog crno-belog televizora gledali Neila Armstronga kako se iskrca na Mesec. Kad je 1975. godine umro Franko, taj dan obeležen je tako što je otvoreno nekoliko boca šampanja.

Kad je navršio četrnaest godina, Manuu je više bilo muka od dosadnih konvencionalnih časova u muzičkoj školi koju je pohađao u Chavilleu. Ocu je rekao da više ne želi da ide u školu. U to vreme već se zanosio mišlju da napravi bend sa svojim bratom Antoineom i njihovim rođakom Santiagom *Santijem* Casariegom. Vršnjaci i srodne duše, Manu i Santi delili su istu strast prema rokenrolu. Manu je provodio mnogo vremena u domu Casariegovih, gde je slušao Santijeve strica Adriana kako uz akustičnu gitaru peva kubanske i španske pesme, dok su refren zajedno s njim uglas pevali i Santi i njegova sestra Marina.

I pored toga što su ga njegovi nekonformistički roditelji upućivali u visoke intelektualne sfere, i pored toga što je imao priliku da vodi

razgovore s pravim gorostasima moderne književnosti, u Manuovom mladom duhu postepeno je raslo osećanje da njegov poziv, takoreći strast, leži negde drugde i da njegov pravi put nije put njegovih roditelja. Njegova strast morala je biti stvar instinkta, a ne intelekta, poriv koji se preteći javlja kad zaprašte prvi ubojiti gitarski rifovi pesama Chucka Berryja i Little Richarda, kad se izađe izvan okrilja udobnog i toplog porodičnog doma, na opasne ulice u Sévresu i Boulogne-Billancourtu, gde se po čoškovima čuje prozucki žargon lokalnih grubijana i probisveta, gde po gradskim trgovima i bulevarima i parkovima vrebaju sivilo i čamotinja, gde momci i devojke utucavaju dane po zadimljenim barovima i rešetkama ograđenim fudbalskim igralištima u kraju, po tržnim centrima sa radnjama gde se prodaje bofi roba i zabavnim parkovima pod otvorenim nebom, olovnim i hladnim, koje pritiska pariska predgrađa.

Manu je počeo da vodi dvostruki život. Kod kuće, u školi i na Konzervatorijumu, bio je odličan, takoreći savršen student, poslušan i stidljiv. Ali čim bi se završili časovi, Manu bi izjurio napolje, na ulicu, gde bi se njegov život smesta preobrazio. Tamo je bio drugi svet – fudbal, devojke, duvanje i rokenrol. „Sévres nije bio mesto opasno za život, ali je i tamo bilo delinkvenata”, priseća se Ramón. „Manu je kod kuće bio divan i sladak, viđao je razne intelektualce. Ali, čim bi izašao iz stana, odlazio je da čoškari s mangupima i da se druži sa ortacima iz kraja.”

Još kao tinejdžer, Manu je počeo redovno da odlazi u poznati skvot u obližnjoj ulici Des Caves, gde su on i njegova ekipa od starih hipika naučili štošta o životu i shvatili da se može i drugačije živeti, a zauzvrat su kod njih znali da naprave rusvaj i da im se oduže sličnim malim znacima pažnje. „Bilo je među nama i pravih baraba”, priznaje Manu. Jednom prilikom, hipici i aktivisti iz ulice Des Caves upali su u Manuovu školu i njegovog učitelja zatvorili u orman. Manu je u to vreme učestvovao i na nekoliko većih protesta. Pristupio je lokalnom Savezu komunističke omladine u Sévresu, mada tvrdi da je to učinio „zbog ljubavi, ali ne ljubavi prema komunizmu, nego ljubavi prema jednoj plavokosoj lepotici” koja je bila sekretarica ogranka.

Kad mu je bilo petnaest godina, Manuovo petljanje sa muzikom počelo je da se kristalizuje u ideju da bi trebalo da napravi bend.

Peter Culshaw
**CLANDESTINO
U POTRAZI ZA
MANU CHAOM**

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura
Blum

Korektura
Dijana Stojanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-314-6

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2020.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78.071.1:929 Чау М.

78.011.26"19"

КАЛШОУ, Петер

Clandestino : u potrazi za Manu Chaom / Peter Culshaw ;
prevod sa engleskog Vuk Šećerović. – 1. Deretino izd. –
Beograd : Dereta, 2020 (Beograd : Dereta). – 395 str. : ilustr. ;
24 cm. – (Biblioteka Biografije / [Dereta])

Prevod dela: Clandestino. – Tiraž 1.000. – Diskografija [M. Čaoa]:
str. 377–386. – Bibliografija: str. 387–389.

ISBN 978-86-6457-314-6

а) Чао, Ману (1961–) – Биографије

COBISS.SR-ID 20020489